

باسمه تعالی

(برنامه مراقبت و دستورالعمل پیشگیری و مهار بیماری آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان در حیات وحش کشور)

هرساله صدها هزار پرندۀ مهاجر آبرزی و کنار آبرزی در اواخر تابستان و فصول پاییز تا آخر زمستان جهت زمستان گذرانی به کشورمان مهاجرت می نمایند و در تالاب ها، آبگیرها و آبندها، خطوط ساحلی و حتی استخرهای پرورش ماهی ساکن می شوند. بر طبق آمار حدود دو میلیون قطعه از این پرندگان هرساله در بیش از ۳۰۰ سایت در کشور سرشماری می شوند که حدود نیمی از آنها مربوط به خانواده مرغابی سانان می باشد که می توانند در انتقال ویروس های جدید بیماری آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان نقش داشته باشند.

➤ مراقبت، پیشگیری و مهار بیماری:

افزایش حفاظت فیزیکی زیستگاه های تالابی و مراکز مهم تجمع پرندگان آبرزی به عنوان یکی از مهمترین اقداماتی است که برای پیشگیری از گسترش بیماری آنفلوآنزا باید انجام گیرد. با این روش علاوه بر شناسایی کانون های احتمالی آلودگی در حیات وحش، اقدامات لازم جهت کنترل و پیشگیری از انتشار بیماری نیز تحقق می یابد تا از ایجاد خسارات احتمالی آن به حیات وحش کشور، صنعت طیور و همچنین افراد جامعه جلوگیری شود. بنابراین برای تحقق این مساله باید به شرح ذیل عمل گردد:

- همکاری با اداره کل دامپزشکی استان جهت نمونه برداری از پرندگان وحشی در زیستگاه های حساس و پرندگان وحشی مشکوک به بیماری و یا تلف شده بر اساس برنامه سازمان دامپزشکی کشور.
- کاهش تماس بین طیور اهلی (حتی انسان) با پرندگان وحشی بویژه پرندگان مهاجر آبرزی و منابع آبی آلوده در زمان شیوع بیماری با انجام افزایش حفاظت فیزیکی .
- جمع آوری سریع و کامل لاشه پرندگان آلوده و یا مشکوک به بیماری و معدوم نمودن بهداشتی آنها و ضد عفونی وسایلی که به نحوی با این پرندگان در تماس بوده است .
- رعایت نکات ایمنی و بهداشتی (استفاده از ماسک/دستکش و مواد ضد عفونی کننده) جهت پیشگیری از بیماری های واگیر هنگام بازدیدها، ماموریت، جابجایی و نمونه برداری از پرندگان وحشی مشکوک و یا آلوده و بویژه در زمان جمع آوری و امحاء بهداشتی لاشه آنها.

➤ اقدامات اجرایی پیشگیرانه :

افزایش حفاظت فیزیکی زیستگاه های تالابی و مراکز مهم تجمع پرندگان آبرزی

در ایران بیش از ۳۰۰ سایت عمده جهت زمستان گذرانی پرندگان مهاجر آبرزی وجود دارد که در حدود ۲/۵ میلیون هکتار وسعت دارند . جهت افزایش حفاظت فیزیکی زیستگاه های مذکور و سایر مراکز تجمع پرندگان آبرزی بخصوص در فصل مهاجرت پرندگان آبرزی به کشور ضروری است زیستگاه ها و مراکز تجمع پرندگان آبرزی به نحو ذیل بطور مستمر مورد پایش و مراقبت قرار گیرند:

- تشدید حفاظت و نظارت مستمر از زیستگاه های تحت مدیریت در قالب اکیپ های سیار
- نظارت دقیق بر اعمال قوانین شکار، صید و زنده گیری پرندگان وحشی
- بررسی وضعیت پرندگان و ارائه گزارشات مستمر در خصوص وضعیت پرندگان آبرزی موجود (در صورت وقوع تلفات: تعداد پرندگان تلف شده به تفکیک گونه، نام و مختصات جغرافیایی محل مشاهده لاشه ها، اقدامات به عمل آمده و وضعیت کلی پرندگان و ...)
- همکاری با اداره کل دامپزشکی استان و سایر دستگاه های ذیربط جهت انجام نمونه برداری، جمع آوری و امحاء بهداشتی لاشه ها
- در صورت وقوع تلفات در بین پرندگان و تایید بیماری، نظارت بر اجرای قرنطینه در محدوده شیوع بیماری آنفلوآنزا در حیات وحش
- تجهیز نیروهای اجرایی به وسایل حفاظت فردی و ضد عفونی کننده شامل دستکش، ماسک، لباس یکبار مصرف، چکمه، سم پاش، شعله افکن و ...
- پیگیری واکسیناسیون دوره ای محیط بانان و ماموران اجرایی بر علیه بیماری آنفلوآنزا از طریق دانشکده علوم پزشکی استان

➤ نحوه عملکرد هنگام مواجهه با موارد مشکوک به بیماری آنفلوآنزا در حیات وحش کشور

۱- امحاء بهداشتی لاشه پرندگان مشکوک و یا آلوده به بیماری:

کلیه لاشه ها و تجهیزات یکبار مصرف موجود در محیط باید بعد از استفاده و نمونه برداری با هماهنگی اداره کل دامپزشکی استان در خصوص انتخاب نحوه امحاء به نحو مقتضی معدوم شوند تا از انتقال آلودگی احتمالی به سایر مناطق جلوگیری شود. همچنین پرندگان بیمار و مشکوکی که از آنها نمونه برداری صورت گرفته باید به شیوه انسانی معدوم شوند:

۱-۲- از بین بردن لاشه ها از طریق سوزاندن:

- این روش بهترین راه برای از بین بردن لاشه های مشکوک به بیماری است زیرا حرارت مناسب سبب از بین رفتن عامل بیماری زا می شود.
- در این روش باید دقت شود که حرارت به حد کافی بوده و تمام قسمت های لاشه به طور کامل امحاء شود.

۱-۳- از بین بردن لاشه ها به روش دفن بهداشتی لاشه ها:

در صورت عدم امکان سوزاندن لاشه ها از این روش استفاده می شود.

- حداقل عمق گودال دفن لاشه ها ۲ متر است.
- بر روی لاشه ها یک لایه از شیرابه آهک و یا مواد ضد عفونی کننده موثر ریخته شود.
- محل دفن لاشه ها در مسیر زهکشی آب های سطحی و زیرزمینی نباشد.
- روی لاشه ها با یک لایه حداقل یک متری خاک پوشانده و بهتر است با قرار دادن سنگ و شاخه درختان از دسترسی حیوانات وحشی و لاشه خوار ها به آنها جلوگیری شود.
- لایه سطحی خاک قسمت هایی را که لاشه در آنجا بوده و یا کالبدگشایی در آن محل انجام شده است جمع آوری و به همراه لاشه ها در عمق مناسب زمین دفن و یا با شعله افکن ضد عفونی شود.

۲- افزایش حفاظت فیزیکی مناطق مشکوک به شیوع بیماری آنفلوآنزای پرندگان:

- تشدید حفاظت از طریق گشت های مستمر و پایش مداوم منطقه بصورت روزانه.
- بررسی وضعیت پرندگان وحشی و سایر حیوانات منطقه.
- آماده باش نیروها و تجهیز آنها به وسایل مورد نیاز (وسایل حفاظت فردی، مواد و تجهیزات لازم برای ضد عفونی و امحاء بهداشتی لاشه ها و...).

۳- کنترل تردد افراد در مناطق مشکوک به شیوع بیماری:

- کنترل ورود و خروج افراد و دام های اهلی به منطقه با همکاری اداره کل دامپزشکی، منابع طبیعی و نیروی انتظامی در هر استان.
- آمادگی جهت قرنطینه محدوده شیوع بیماری.

۴- محدود ساختن استفاده از منابع آبی در مناطق مشکوک به شیوع بیماری:

- پیگیری انجام آزمایشات تکمیلی و نمونه برداری از منابع آبی که در تماس با پرندگان بیمار و یا تلف شده بودند از طریق اداره کل دامپزشکی استان و محدود ساختن استفاده از آنها توسط جوامع محلی.

➤ نحوه مواجهه با موارد تأیید شده بیماری آنفلوآنزای پرندگان

در این حالت بعد از تأیید بیماری آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان توسط آزمایشگاه مرجع و معتبر (مرکز تشخیص سازمان دامپزشکی کشور) همزمان با اجرای موارد ذکر شده اقدامات ذیل نیز ضروری است.

۱- اعمال محدوده های بهداشتی:

در هنگام وقوع بیماری آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان در یک منطقه که از این به بعد کانون آلودگی خوانده میشود محدوده هایی در اطراف آن تعریف می شود که در این مناطق باید یکسری اقدامات انجام شود. لازم به ذکر است که انجام این اقدامات برای طیور اهلی توسط اداره کل دامپزشکی استان صورت می گیرد. برای مناطق تالابی و زیستگاه پرندگان مهاجر که کانون بیماری تشخیص داده شدند، با هماهنگی و همکاری دامپزشکی و سایر نهادهای ذیربط قابل انجام می باشد.

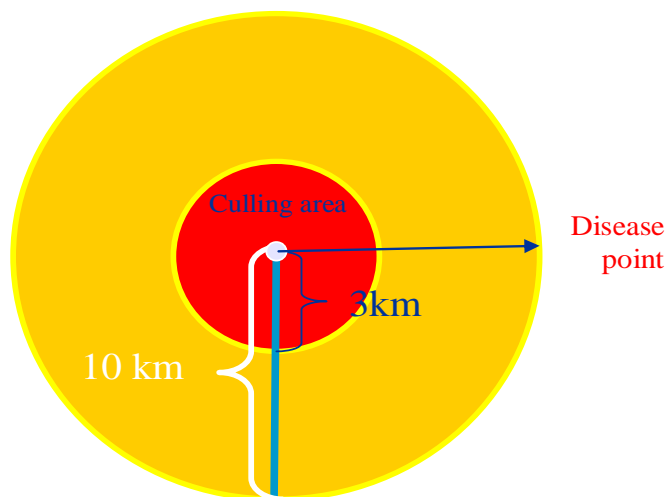
۱-۱- Restricted zone:

در این محدوده که دایره ای به شعاع ۱۰ کیلومتر به مرکزیت کانون آلودگی است باید کلیه رفت و آمد ها تحت کنترل بوده و هرگونه داد و ستد و جابجایی پرندگان زنده در این محدوده ممنوع است و افرادی که در این منطقه قرار دارند باید حداقل ۳ روز از تماس با پرندگان اهلی یا سایر حیوانات خودداری کنند.

۱-۲- Protection zone:

محدوده ای با شعاع ۳ کیلومتر در اطراف کانون آلودگی که کلیه پرندگان زنده اهلی معدوم و به همراه پرندگان تلف شده این محدوده امحاء بهداشتی شوند و پرندگان موجود در زیستگاه ها و واحد های پرورش طیور صنعتی و یا سنتی مورد پایش مداوم قرار گرفته و در صورت تأیید آلودگی آنها این مکان ها به عنوان کانون های جدید آلودگی تعیین می شوند. از ورود و خروج هر نوع پرند و یا حیوان اهلی در این منطقه جلوگیری می گردد.

نمایی از محدوده قرنطینه

۲- شرایط حمل و نقل پرنده:

کلیه حمل و نقل طیور اهلی و یا محصولات آنها باید با نظارت کامل اداره کل دامپزشکی استان (سازمان دامپزشکی) و اخذ مجوزهای لازم انجام شود. البته در ناحیه Protection zone اصولاً هیچ گونه جابجایی پرنده قابل اجرا نیست. لازم به ذکر است که حمل و جابجایی پرندگان وحشی و زینتی بخصوص برای باغ های وحش و باغ پرندگان علاوه بر مجوز سازمان حفاظت محیط زیست به مجوز های حمل و نقل سازمان دامپزشکی نیز نیاز دارد.

۳- پاکسازی و ضدعفونی:

با توجه به احتمال انتقال مکانیکی عامل بیماری آنفلوآنزای پرندگان، رعایت موارد پاکسازی و ضدعفونی در نقاطی که بیماری مشاهده شده چه در محیط زیست و چه در محل نگهداری پرندگان وحشی غیر قابل رهاسازی در طبیعت ضروری است. مواردی که در این رابطه باید رعایت شوند عبارتند از:

➤ حیات وحش:

- کلیه لوازم و تجهیزات یکبار مصرف و قابل سوزاندن به همراه لاشه ها یا به تنهایی سوزانده شوند.
- تجهیزات کالبدگشایی، البسه، چکمه ها و وسایل نقلیه ضدعفونی شوند.
- بعد از جمع آوری مواد آلی باقی مانده از پرنده، محدوده در صورت امکان ابتدا شعله افکنی و سپس توسط مواد ضدعفونی کننده موثر سازگار با محیط زیست ضدعفونی شود.
- سطح خارجی ظروف نمونه گیری و کیسه ها توسط ترکیبات ضدعفونی کننده موثر ضدعفونی شوند.

➤ اطلاع رسانی و اقدامات موثر پیشگیرانه:

قبل از وقوع بیماری آنفلوآنزای پرندگان و یا در موارد مشکوک به بیماری در حیات وحش:

۱- ادارات کل حفاظت محیط زیست استان ها:

- آگاهی یافتن از وضعیت بیماری در کشور، جهان و کشورهای همسایه.
- تامین و پیش بینی تجهیزات لازم برای حفاظت فردی محیط بانان و نیروهای اجرایی و جمع آوری و امحاء بهداشتی لاشه (دستکش، ماسک و لباس یکبار مصرف، چکمه، مواد ضدعفونی کننده، شعله افکن و...) با تاکید بر رعایت اصول بهداشت فردی توسط نیروهای اجرایی و پیگیری واکسیناسیون مستمر نیروهای اجرایی بر علیه آنفلوآنزا، هاری و کزاز از طریق دانشکده علوم پزشکی و مرکز بهداشت استان.
- آموزش نیروهای اجرایی در مورد نحوه مقابله با بیماری در حیات وحش و کسب آمادگی لازم جهت مقابله با بیماری از طریق کنترل و حفاظت بیشتر از زیستگاه های آبی و تالابی کشور و محل های تجمع پرندگان وحشی بخصوص پرندگان مهاجر آبی.

- نظارت دقیق بر اعمال قوانین شکار، صید و زنده گیری پرندگان وحشی بخصوص در صورت اعلام ممنوعیت شکار و صید پرندگان .
- همکاری و هماهنگی با سازمان های ذیربط از جمله اداره کل دامپزشکی استان جهت انجام اقدامات پیشگیرانه و گزارش موارد احتمالی بیماری.
- افزایش آگاهی شکارچیان پرندگان وحشی و عموم مردم در رابطه با بیماری مذکور و توصیه های بهداشتی و زیست محیطی به آنان.

۲- محیط بانان و مامورین اجرایی حیات وحش کشور :

- آگاهی از وضعیت بیماری در کشور، استان های همجوار و کشورهای همسایه.
- شناخت علایم بالینی بیماری و راه های پیشگیری از آن.
- توجه ویژه به وضعیت پرندگان وحشی و تلفات غیر عادی، امحاء بهداشتی لاشه ها، همکاری با مامورین اداره کل دامپزشکی استان جهت نمونه برداری و گزارش سریع و دقیق به اداره کل حفاظت محیط زیست استان مربوطه.
- اطلاع از آخرین روش ها و دستورالعمل های سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص نحوه مقابله با بیماری ها در حیات وحش ، محدودیت و یا ممنوعیت شکار، صید یا زنده گیری پرندگان وحشی و نظارت بر اجرای آنها.
- رعایت اصول بهداشت فردی.

۳- شکارچیان پرندگان وحشی:

- اعلام موارد مشکوک و تلفات غیر متعارف در پرندگان وحشی به محیط بانان و ادارات کل حفاظت محیط زیست و دامپزشکی استان مربوطه.
- رعایت اصول بهداشتی هنگام مواجهه با پرنده بیمار و یا تلف شده مشکوک به بیماری (عدم تماس مستقیم با پرنده بیمار و یا لاشه پرنده و خودداری از جابجایی آنها).
- توجه جدی به قوانین سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص پیشگیری از بیماری ها در حیات وحش و شکار، صید یا زنده گیری پرندگان وحشی.

۲- در هنگام وقوع بیماری آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان در حیات وحش:

۲-۱- ادارات کل حفاظت محیط زیست استان ها:

- اطلاع رسانی از وضعیت بیماری در کشور و منطقه.
- نظارت دقیق بر اعمال قوانین و دستورالعمل های صادره مبنی بر محدودیت و یا ممنوعیت شکار، صید و زنده گیری پرندگان وحشی.
- تشدید اقدامات امنیتی نظیر اعمال قرنطینه ها، کنترل تردد افراد در مناطق آلوده و پر خطر و همچنین افزایش حفاظت فیزیکی و بازدید های مشترک با همراهی کارشناسان اداره کل دامپزشکی استان از تالابها و مناطق تجمع پرندگان مهاجر.
- تجهیز محیط بانان و نیروهای اجرایی به وسایل حفاظت فردی نظیر دستکش، ماسک و لباس یکبار مصرف، چکمه و مواد ضد عفونی کننده و وسایل مورد نیاز برای جمع آوری و امحاء بهداشتی لاشه ها از جمله آهک، بیل و بیلچه و شعله افکن .
- اعلام سریع تلفات غیر عادی، مشکوک به بیماری و یا تغییر در وضعیت و سلامت پرندگان وحشی به اداره کل دامپزشکی استان (جهت نمونه برداری و سایر اقدامات ذیربط)، معاونت محیط زیست طبیعی و تنوع زیستی (دفتر حفاظت و مدیریت حیات وحش) و شبکه های بهداشت و درمان و دانشکده علوم پزشکی استان به منظور اقدامات مربوطه و همکاری های لازم.
- پیگیری تشکیل جلسات مدیریت بحران در استان با محوریت استاندار و یا فرمانداران محترم.
- پشتیبانی از محیط بانان و نیروهای اجرایی و تاکید بر رعایت اصول بهداشت فردی توسط ایشان با استفاده از وسایل حفاظت فردی و تجهیزات برای جمع آوری و امحاء بهداشتی لاشه ها.
- هماهنگی با اداره کل دامپزشکی استان و دستگاه های ذیربط در مورد اطلاع رسانی به جوامع محلی مجاور مناطق در خطر آلودگی و شکارچیان در خصوص وضعیت بیماری و عدم استفاده از منابع آبی آلوده در مناطق مذکور.

۲-۲- محیط بانان و مامورین اجرایی حیات وحش کشور:

- اطلاع از وضعیت بیماری و آخرین کانون های آلودگی در کشور و بخصوص در منطقه.

- افزایش حفاظت فیزیکی و پایش مستمر زیستگاه های پرندگان وحشی بخصوص پرندگان مهاجر آبی منطقه جهت کنترل منطقه و جمع آوری لاشه پرندگان مشکوک به بیماری و همکاری با اداره کل دامپزشکی به منظور نمونه برداری و بازدید های مشترک از تالابها و مراکز تجمع پرندگان مهاجر.
- جمع آوری و امحاء بهداشتی لاشه پرندگان وحشی تلف شده با رعایت اصول بهداشتی و استفاده از وسایل حفاظت فردی.
- ارائه گزارش مستمر از وضعیت سلامت پرندگان مهاجر در محدوده فعالیت خود به اداره کل حفاظت محیط زیست استان مربوطه.
- اطلاع از آخرین روش ها و دستورالعمل های سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص نحوه مقابله با بیماری ها در حیات وحش ، محدودیت و یا ممنوعیت شکار، صید یا زنده گیری پرندگان وحشی و نظارت بر اجرای آنها.
- رعایت اصول بهداشت فردی.

۲-۳- شکارچیان پرندگان وحشی:

- رعایت اصول حفاظتی و بهداشتی در زمان تماس با پرنده وحشی و عدم تماس با پرنده تلف شده یا بیمار.
- گزارش سریع و دقیق تلفات غیر عادی پرندگان وحشی به نزدیکترین واحد حفاظت محیط زیست یا دامپزشکی منطقه با ذکر نوع پرنده، تعداد و محل دقیق مشاهده.
- توجه جدی به قوانین سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص پیشگیری، مبارزه و کنترل بیماری و رعایت قوانین و دستورالعمل های صادره مربوط به محدودیت و یا ممنوعیت شکار، صید یا زنده گیری پرندگان وحشی.

➤ □ آموزش:

سرفصل های دوره آموزشی جهت آموزش نیروهای اجرایی به منظور انجام اقدامات لازم برای پیشگیری و مقابله با بیماری آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان به شرح ذیل است:

محیط بانان و مامورین اجرایی حیات وحش کشور:

- اصول پیشگیری از بیماری آنفلوآنزا در حیات وحش
 - آشنایی با علائم بالینی بیماری آنفلوآنزا در پرندگان
 - روش های ضد عفونی و امحاء بهداشتی لاشه پرندگان مشکوک به بیماری
 - روش های زنده گیری پرندگان، نمونه برداری و انتقال نمونه ها به آزمایشگاه
 - اصول بهداشت و حفاظت فردی
- شکارچیان پرندگان وحشی و جوامع محلی (با همکاری دامپزشکی استان)

- اصول پیشگیری از بیماری آنفلوآنزا
- اصول بهداشت و حفاظت فردی
- رعایت قوانین و دستورالعمل های صادره مربوط به محدودیت و یا ممنوعیت شکار، صید یا زنده گیری پرندگان وحشی

معاونت محیط زیست طبیعی و تنوع زیستی

دفتر حفاظت و مدیریت حیات وحش

گروه بیماری های حیات وحش